

ATATÜRK DÖNEMİNDE TOPLU PAZARLIK VE GREV HAKLARI

Aydınlık Gazetesi, 6 Kasım 2012

Yıldırım Koç

Türkiye’de işçi sınıfının işçi statüsünde istihdam edilen kesimleri, Atatürk döneminde çok geniş biçimde örgütlenme, toplu pazarlık ve 15 Haziran 1937’ye kadar da grev hakkına sahipti.

Tarihin bir cilvesi olarak, bu haklar vardı, ancak bu hakları kullanabilecek işçi sınıfı yoktu.

İşçi statüsünde istihdam edilenlerin sınıf esasına dayalı dernek (örgüt) kurmaları 1919-1938 döneminde olanaklıydı. Dernekler toplu sözleşme (umumi mukavele) imzalayabiliyordu. Buna karşılık, kamuya yönelik hizmetlerde faaliyet gösteren *şirketlerde* sendikalaşma yasaktı.

1909 yılında kabul edilen Tatil-i Eşgal Kanunu Cumhuriyet döneminde de yürürlükte kaldı ve bazı maddeleri 3008 sayılı İş Kanunu ile yürürlükten kaldırıldı (M.147).

Tatil-i Eşgal Kanunundaki toplu pazarlık hakkı,

- 1963 yılında kabul edilen 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu,
- 1983 yılında kabul edilen 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu ve
- 2012 yılında kabul edilen 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda

düzenlenen toplu sözleşme yapma hakkından daha demokratikti ve Uluslararası Çalışma Örgütü’nün Türkiye tarafından onaylanmış 98 sayılı ILO Sözleşmesine uygundu.

Toplu pazarlık yapmak için bir kamu kurumundan veya bir başka kurumdan yetki alınması gerekmiyordu.

Ayrıca 8 Mayıs 1926 tarihinde kabul edilen 818 sayılı Borçlar Kanununun 316. ve 317. maddeleri de işçilerin veya cemiyetlerinin (derneklerinin) işverenler veya işverenlerin cemiyetleriyle umumi mukavele yapabileceklerini belirtiyordu. Tüm işçiler için geçerli olan bu hakkın kullanılabilmesi için yetki alınması önkoşulu yoktu.

Tatil-i Eşgal Yasası’na göre, kamuya yönelik hizmet sunan şirkette yönetim ile işçiler arasında istihdam koşulları ile ilgili uyuşmazlık çıktığında, işçiler üç temsilci seçecekti. Bu temsilciler uyuşmazlığın niteliği ve nedenlerini Ticaret Bakanlığı’na iki nüsha olarak sunacakları dilekçede açıklayacaklardı.

Bakanlık, dilekçenin sunuluş tarihinden sonra en geç 3 gün içinde durumu ilgili şirkete bildirecekti. Şirket, bildirim tarihinden sonra en geç 7 gün içinde 3 kişi atayacaktı. Bu atama yapılmazsa, istekler kabul edilmiş sayılacaktı. Bu 7 gün içinde Bakanlık da bir memur atayacak ve bir uzlaştırma kurulu oluşacaktı. "İki taraf uzlaşmadığı takdirde hizmetliler ve işçiler hizmeti bırakmakta istedikleri gibi davranabilirler, fakat imal serbestliğine aykırı her bir eylem ve harekette bulunmak ve gösteri yapmak kesin olarak yasaktır."(Madde 6)

Bu süreçten geçmeden greve gidenler için öngörülen yaptırım, 24 saatten 1 haftaya kadar hapis ve 25 kuruştan 100 kuruşa kadar para cezasıydı. (M. 9)

Bu koşullarda, 15.6.1937 tarihine kadar Türkiye’de grev yapmak yasak değildi. Yalnızca, hükümetten ruhsat veya ayrıcalık alarak demiryolu, tramvay ve liman işleriyle aydınlatma işleri gibi kamuya yönelik bir hizmetle yükümlü bulunan her çeşit *şirkette çalışan işçiler* için grev öncesinde bir uzlaştırma prosedürünün tamamlanması zorunluluğu vardır.

Tatil-i Eşgal Kanununda işverenlere lokavt yetkisi verilmemişti.

3008 sayılı İş Kanunu 15 Haziran 1937 tarihinde yürürlüğe girdiğinde grevi yasakladı.

Bu dönemde işçilerin toplu pazarlık ve grev hakları günümüzdekinden çok daha genişti ve Türkiye’nin onaylayıp doğrudan uygulanırlık kazandırmış olduğu 87 ve 98 sayılı ILO Sözleşmelerine uygundu; ancak bu hakları kullanabilecek nicel ve nitel düzeye erişmiş bir işçi sınıfı yoktu.

İşçi sınıfımız Atatürk’ün değerini bilmelidir.